

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Анотація. Доведено необхідність теоретико-методологічного обґрунтування сутності економічної глобалізації, аналізу її чинників, структурних елементів та напрямів. Узагальнено тенденції розвитку національних економік у контексті трансформації світового господарювання, спричиненого глобалізацією.

Аннотация. Доказана необходимость теоретико-методологического обоснования сущности экономической глобализации, анализа ее факторов, структурных элементов и направлений. Обобщены тенденции развития национальных экономик в контексте трансформации мирового хозяйствования, вызванного глобализацией.

Annotation. The necessity of theoretic and methodological substantiation of the essence of economic globalization, the analysis of its factors, components and trends has been proved. The tendencies of national economics development in the context of world economy transformation caused by globalization have been generalized.

Ключові слова: глобалізація, суб'єкти глобалізаційного процесу, неоліберальна теорія, інтернаціоналізація, регіоналізація, індекс економічної свободи, рейтинг ступеня глобалізованості.

Соціально-економічний, політичний та культурний розвиток людства в останній третині ХХ – на початку ХХІ ст. відбувається під знаком глобалізації. Зростають міжнародна торгівля та інвестиції, небачених масштабів набуває диверсифікація світових фінансових ринків і ринків робочої сили, відчутно підвищується роль ТНК у світогосподарських процесах, з'являються системи глобального менеджменту. В умовах інтернаціоналізації виробництва соціально-економічний прогрес усе більше залежить від можливості подолання глобальних проблем. Така ситуація зумовлює необхідність теоретико-методологічного обґрунтування сутності економічної глобалізації, аналізу її чинників, структурних елементів та напрямів, а головне – визначення шляхів подолання глобальних проблем. Природно, що останні є предметом численних наукових дискусій, їх розв'язанню присвячені праці як вітчизняних, так і закордонних вчених: Богомолова О. Т., В. Бурцева, Ветрова Є. В., А. Гітіна, Ернандо де Сото, Журавльова В. В., І. Золіна, Іванова Д. В., Келле В. Ж., Клепацького Л. Н., Конотопова С. І., Левашова В. К., Б. Ліндсі, Лукашина Ю. К., М. Махема, Ю. Норберга, Носова О. В., Т. Палмер, Пантіна В. І., О. Приходько, Хоріна І. С., Яковець Ю. В. та ін.

Актуальність теми даного дослідження не викликає сумнівів: глобальні проблеми мають яскраво виражений економічний аспект. Вони впливають на структуру відтворення та динаміку економічних процесів, на пошуки ефективних форм і методів управління. Успішне вивчення глобальних проблем, на думку автора, можливе не тільки в рамках аналізу всієї системи світового господарства, а й через вивчення теоретичних засад функціонування національних економік в умовах глобалізації. Враховуючи зазначене, метою даної статті є узагальнення тенденцій розвитку глобальної економіки, а також функціонування національних економік країн світу в контексті трансформації світового господарювання, спричиненого глобалізацією.

Глобалізаційний процес веде до створення інтегрованого світового господарства на основі відкритих національних економік, вільних глобальних ринків товарів, послуг, факторів виробництва та фінансів. Процеси об'єднання досягли такого рівня, а зв'язок між національними економіками настільки щільний, що глобальну економіку можна вважати пріоритетним феноменом із власними закономірностями, тенденціями, механізмами функціонування та розвитку. За таких умов, світове господарство визнається системою, що самовідтворюється, а всі об'єктивно обумовлені пропорції економічного відтворення визначаються не на національному, а на міжнародному рівні. Отже, сьогодні як ніколи доречною стає цитата: "Національна відокремленість та протилежності народів все більше і більше зникають" [1, с. 51].

Вперше термін "глобалізація" застосував Т. Левіт (1983 р.) щодо характеристики феномену злиття ринків окремих продуктів, що виробляються великими ТНК [2, с. 7]. Семантично це поняття пов'язане з англійським словом "globe", що означає "земна куля".

У самому широкому загалі під глобалізацією розуміють процес накопичення структурних зрушень та поетапного формування органічно цілісного, взаємопов'язаного та взаємозалежного всесвітнього господарства, окремі ланки якого органічно поєднані фінансово-економічними, виробничо-технічними, інформаційними та іншими зв'язками. Тобто глобалізація – це вищий етап інтернаціоналізації всіх факторів виробництва, коли система міжнародних відносин охоплює всі національні економіки, змінюючи економічну цілісність світу. Головними суб'єктами процесу глобалізації, які створюють його інституційну систему, виступають держави, міжнародні та регіональні організації, транснаціональні корпорації та банки, міжнародні фінансові ринки. Держава, як система економічного управління та регулювання, відіграє важливу роль у розвитку та укріпленні національних господарств на їх шляху до відкритості і взаємозалежності.

Іншим поширеним визначенням глобалізації є ототожнення її з вищою стадією інтернаціоналізації. Під нею

розуміють сукупність таких процесів і явищ, як трансграничні потоки товарів, послуг, капіталу, технології, інформації і переміщення людей між країнами, перевагу орієнтації на світовий ринок у торгівлі, інвестуванні й інших трансакціях (на рівні фірм), територіальну й інституціональну інтеграцію ринків тощо. Переважно це стосується потоків капіталу й інформації.

Б. Баді пропонує розглядати глобалізацію як історичний процес, що розвивається впродовж багатьох століть; як ознаку уніфікації світу, життя за єдиними принципами, орієнтацію на єдині цінності, дотримання єдиних звичаїв і норм поведінки, прагнення все універсалізувати; як дедалі більшу взаємозалежність, головним наслідком якої є підрив, руйнування національного державного суверенітету під тиском дій нових акторів загальнопланетарної сцени – глобальних фірм, релігійних угруповань, транснаціональних управлінських структур, що взаємодіють на рівних засадах не лише між собою, а й безпосередньо з державами – традиційними суб'єктами міжнародних відносин. На відміну від Б. Баді, Жук М. В. розглядає глобалізацію як зростання впливу зовнішніх чинників (економічних, соціальних і культурних) у виробництві всіх країн – учасників цього процесу, формування єдиного світового ринку (ринків) без національних бар'єрів і створення єдиних правових засад для всіх країн.

Аналіз літератури з проблеми дослідження дозволив зробити певні проміжні висновки. По-перше, теоретичною основою глобалізації є неоліберальна теорія (особливо монетаризм), яка сповідує пріоритет ринкових механізмів у економічному розвитку, відмову від державного втручання в економіку, усунення всіх перепон для капіталу, товарів і робочої сили. Неоліберали виходять із того, що глобалізація світової економіки залежить від створення ліберальних умов на національному та міжнародному рівнях. На їхню думку, згодом усі країни світу повинні застосовувати таку політику, інакше вони не зможуть відповідати умовам глобальних ринків. По-друге, базовою категорією глобальної економіки є глобальний ринок, який, реалізуючи свою цільову функцію щодо формування глобального попиту, глобальної пропозиції, інтернаціональної ціни, умов глобальної конкуренції та розвитку глобальної інфраструктури, задає параметри подальшого розвитку інституційної системи глобальної економіки. По-третє, глобальний економічний розвиток характеризується циклічним характером, обумовленим дією періодично повторюваних рушійних сил, таких, як: науково-технічний прогрес, демократизація суспільного життя, домінування ринкових відносин та інституціоналізація глобального економічного розвитку. По-четверте, глобальна економіка у процесі розвитку потребувала адекватної інституційної системи регулювання, яка еволюціонувала від найнижчого рівня, з домінуванням мікрорівневих регуляторів (1870 – 1914 рр.), з наступним переходом до етапу превалювання двосторонніх міждержавних інститутів регулювання (1914 – 1945 рр.), до появи багатосторонніх міждержавних інтеграційних органів управління та наднаціональних інститутів (1945 – 1980 рр.) та до формування системи глобального менеджменту (з 1980 р. і дотепер). По-п'яте, глобалізація новітнього часу формується і виявляється шляхом розвитку різних форм економічної організації у планетарних масштабах. Це веде до підвищення технологічної взаємозалежності, об'єднання та уніфікації ринків, методів виробництва й організації фірм, маркетингу, сприяє динамічному зростанню торгівлі й перетіканню капіталу між окремими країнами та регіонами [3, с. 24]. Глобалізація ринків призводить до посилення конкуренції, що змушує компанії розвивати й оновлювати виробництво та використовувати новітні форми маркетингу. По-шосте, на сучасному етапі розвитку світового господарства, внаслідок значного загострення соціально-економічних протиріч між суб'єктами глобальної економічної системи, спостерігається істотне відставання регулятивних механізмів від динаміки та масштабів глобальних трансформацій. Це, у свою чергу, вимагає подальшого вдосконалення та оптимізації діючої нині системи інституційного забезпечення глобального економічного розвитку через створення нових і модернізацію існуючих інститутів, а також застосування більш гнучкого і мобільного інструментарію узагальнення динаміки глобалізаційних процесів.

Як відомо, для оцінки рівня глобалізованості країн застосовують різні методичні підходи. Так, деякі експерти вважають, що економічний розвиток світової економіки безпосередньо пов'язаний із динамікою індексу економічної свободи, оскільки зниження цього індексу вказує на зниження якості життя. Цей індекс вимірюється у відсотках від 0 до 100, де мінімальне значення відповідає найнижчому рівню економічної свободи. В Україні протягом останніх років спостерігається падіння індексу економічної свободи, динаміка якого відображена в таблиці.

Таблиця

Динаміка індексу економічної свободи в Україні [4]

Роки	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Індекс економічної свободи	55,5	53,3	51,1	48,8	46,4	45,8

За пропозицією журналу Foreign Policy разом із консалтинговою компанією А. Т. Керну з 2000 р. розраховують рейтинг ступеня глобалізованості різних країн. При його визначенні враховуються такі параметри: економічна інтеграція (об'єм міжнародної торгівлі, інвестицій і різного роду виплат, що здійснюються з перетини державних кордонів), персональні контакти (міжнародні поїздки, об'єм міжнародних телефонних переговорів, поштових відправлень), технологія (число користувачів Інтернет, число Інтернет-серверів), залученість у міжнародну політику (кількість посольств, членство держав у міжнародних організаціях). Згідно з цим показником було визначено найбільш глобалізовані держави світу, у порядку зайнятого місця вони розташувалися таким чином: Сінгапур, Гонконг, Нідерланди, Швейцарія, Ірландія, Данія, США, Канада, Йорданія, Естонія, Швеція, Великобританія, Австралія, Австрія, Бельгія, Нова Зеландія, Норвегія, Фінляндія, Чехія, Словенія та ін. Україна посіла 42 сходинку даного рейтингу [5].

У ході дослідження було встановлено, і це – по-сьоме, що в умовах глобального суспільства, яке розвивається, спостерігається тенденція до регіоналізації (тобто до формування регіональних економічних блоків). Регіоналізація сприймається або як свідчення абсолютизації національно-державної самостійності, або її повне ігнорування. На думку автора, регіоналізацію слід тлумачити як перехідний етап, початкову ланку адаптації національних економік до процесу глобалізації ринків. По-восьме, існує думка, що глобалізація є однією з причин значної диференціації країн світу, а також розшарування населення планети за рівнем доходу. Але, зважаючи на ряд тверджень, наведених вище, причиною нерівномірного розподілу багатства також є неоднаковий доступ різних країн світу до глобалізації. Глобалізацію не можна обвинувачувати в неефективності державного управління, яке намагається протидіяти об'єктивним економічним процесам. Економічна глобалізація зробила світ більш

взаємозалежним, і через це неефективне державне управління в окремій країні віддзеркалюється на стані національних економік інших держав, створюючи бар'єри для формування правильно функціонуючого глобального суспільства. По-дев'яте, глобалізація беззаперечно сприяє розповсюдженню технологічних інновацій у світі. Ця тенденція веде до постійного підвищення рівня продуктивності праці, за рахунок чого сьогодні віддача з однієї людино-години в 25 разів вища, ніж в середині XIX ст. [3, с. 59]. Вона створює позитивні умови для розвитку міжнародного поділу праці та спеціалізації. Однак відсутність економічної та політичної стабільності гальмує позитивні зрушення, спричинені глобалізацією. Необхідними заходами для адаптації України до глобалізації є дотримання ринкових умов господарювання, зниження податкового тиску, забезпечення відповідності національного законодавства міжнародним вимогам.

Таким чином, результати дослідження свідчать, що розвиток національних економік країн світу в умовах глобалізації має здійснюватися на засадах демократизації суспільства, лібералізації економік та верховенства закону. Необхідно нівелювати диференціацію країн та народів за допомогою забезпечення рівномірного розповсюдження новітніх технологій, методик поліпшення організації виробництва та праці, інвестицій, що, у свою чергу, приведе до підвищення рівня продуктивності праці та підвищення вартості робочої сили в глобальному масштабі.

Наук. керівн. Колесніченко І. М.

Література: 1. Маркс К. Манифест Коммунистической партии / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Политиздат, 1985. – 63 с. 2. Кальченко Т. В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень : монографія / Т. В. Кальченко. – К. : КНЕУ, 2006. – 248 с. 3. Норберг Ю. В. Защиту глобального капитализма / Ю. В. Норберг ; пер. с англ. – М. : Новое издательство, 2007. – 272 с. 4. Индекс экономической свободы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year>. 5. Пешко А. Процеси глобалізації та її вплив на національні економіки / А. Пешко // Вісник національної академії державного управління при президенті України. – 2006. – № 2. – С. 133–137. 6. Рейтинг глобализации [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.foreinpolicy.com/images/163-global-top-20.gif>. 7. Global Economic Prospects. Managing the Next Wave of Globalization. – Washington : [The World Bank], 2012. – 180 p.